

האשה הכושית אשר לקח משה

מה למדו חכמינו ז"ל מפרשה זו?

מאת הרב ד"ר צבי א' יהודה

מעשה האשה הכושית

מעשה האשה הכושית שבתורה (במדבר יב/א-יג) למדו חז"ל על דמותו הייחודית של משה רבינו, אב הנביאים - על יחסי האישות שלו, מעלת נבואתו ועושר אישיותו. לדעתם, מעת מעמד סיני והלאה, היה משה (מרצונו) פרוש מאש-תו. הוא היה איש נבואה בהירה ביותר, "ראה באספקלריה המאירה", ועם כל זאת, היה בעל ענווה מופלאה למופת.

המעשה המשפחתי החריג והתמוה, שבו מעורבים האחים משה ואהרן ואחותם מרים - בפרשת האשה הכושית אשר לקח משה - שזור במקורו המקראי עם רעיון הנבואה ומיוחדותו של משה בנבואתו. לפני כן (בפרק יא כו-כט) בא סיפור שני המתנבאים אֶלְדָּד וּמִידָד, וַיִּתְנַחַּ עֲלֵהֶם הַרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחְנֵהוּ. הַנֶּעַר רָץ וְאוֹמֵר לְמֹשֶׁה, "אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֵהוּ" יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן, "מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרְיוֹ", אוֹמֵר לוֹ: "אֲדַנִּי מֹשֶׁה, כָּלֵאִם!" ואילו משה מגיב בענווה אופיינית: "הֲמִקְנָא אֶתְּהָ לִּי! וְמִי יִתֵּן כָּל-עַם הַיִּבְיָאִים, כִּי-יִתֵּן ה' אֶת-רוּחוֹ עָלֵיהֶם!" ולאחריו בא הסיפור על הרכילות, "וַיִּתְדַבֵּר מֹרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל-אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח - כִּי-אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח - וַיֹּאמְרוּ הָרַק אֶדְ-בְּמֹשֶׁה דְבַר ה', הֲלֹא גַם-בָּנוּ דְבַר!" כלומר, במה מיוחד משה בנבואותיו? ה' שומע, אולם משה אדיש. הוא אינו נפגע מדבריהם, כאילו לא איכפת לו מה שאומרים עליו. הנימוק לשתיקתו בא מיד בפסוק הבא (ג), "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה." "עניו" במובן של מבליג וסבלן.

בהמשך הסיפור, ה' אומר במעמד שלושתם [ה' קרא לשלושתם, אבל הוכיחם בנוכחות השנים, שלא בפני משה; ראה להלן פירוש רש"י]: "שְׁמַעוּ-נָא דְבָרַי: אִם יִהְיֶה נְבִיאְכֶם ה' בְּמִרְאֵה אֱלֹהֵי אֲתוֹדַע בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר-בּוֹ. לֹא-כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה, בְּכָל-בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא, פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בּוֹ, וּמִרְאֵה וְלֹא בְחִידָת, וַתִּמְנַת ה' יְבִיט - וּמְדוּעַ לֹא יִרְאֶתֶם לְדַבֵּר בְּעֲבָדִי

בְּמֹשֶׁה!" המשפט "אם-יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע", תחבירו שתום, ונשמע כמקרא קצר. לדעת אבן עזרא יש להבינו כך (בניגוד לטעמי המקרא): אם-יהיה נביאכם [נביא] ה', במראה אליו אתודע וגו'. לדעת רש"י: "אם-יהיה נביאכם", מובנו "אם יהיו לכם נביאים" ("נביאכם", כעין קיצור, כמו "נביא בכס"י), ה' [אני ה'] במראה אליו אתודע, "שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה, אלא בחלום וחזיון". הגילוי האלוקי לאח ולאחות פותח בקביעה על התבדל בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר נביאים - הבחנה שיש בה משום ספור שבחו והאדרת מעלתו הייחודית בנבואה - ומסתים בנויפה: "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי בְּמֹשֶׁה?" רש"י מפרש: "ומפני מה משכם [ה'] והפרידם ממשה? לפי שאומרים מקצת שבחו של

יחסי אישות

הפרשנות הרבנית לסיפור המופלא מסוכמת יפה בפירושו של רש"י. הניב "ותדבר ב-" מתפרש כדיבור קשה, כתו-כחה ואיתגור ("ב" במובן נגד). עיקרו ממוקד בפרישתו של משה מיחסי אישות עם אשתו. "ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה?" שאלה מדרשית זו מניחה רקע תרבותי של עדינות וצניעות. ההנחה היא כי לא מסתבר שאשתו (צפורה) תספר לאחותו (מרים) על היחסים האינטימיים שבינו לבניה, או שהאחות תשאל את גיסתה על היחסים האלו.

ובכן, איך ידעה? רבי נתן אומר: מרים היתה בצד צפורה (לידה), בשעה שנאמר למשה, אלדד ומידד מתנבאים במחנה. כיוון ששמעה צפורה, אמרה: "אוי לנשותיהם של אלו! אם הם נזקקים לנבואה, הם יהיו פורשים מנשותיהם, כדרך שפירש בעלי ממני". אגב, השימוש המדרשי בניב "נזקקים לנבואה" הוא מכוון ומרמז. בלשון חכמים יש לפועל "הִזְקַק" גם משמעות מינית-ארוטית, של הזדווגות; כאומרת, הם מזדווגים עם הנבואה ומזניחים את האשה. ומשם ידעה מרים, והגידה לאהרן. המדרש מוסיף לקח מוסרי: "ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו, כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חברו".

ומי היא בעצם האשה הכושית? רש"י פירש לאור המדרש שאשה זו אינה אלא אשתו היחידה, האשה המדינית, צפורה. והיא מכונה "כושית" - "שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי". והוא מוסיף: "יש לך אשה נאה ביפיה, ואינה נאה במעשיה, במעשיה ולא ביפיה, אבל זאת נאה בכלי" ועוד פירש: "האשה הכושית - על שם נויה נקראת כושית, כאדם הקורא

לכאורה, סיפור פשוט וחשוף על רכילות משפחתית. אולם הוא טעון רבדים של מסתורין וגלים של מתח. מי היא האשה הכושית? הנה היא מופיעה לפתע מאי שם, ונמוגה באבק בין חולות המדבר. מה דברה מרים (או, דברו מרים ואהרן) נגד האח משה? חז"ל ראו בפרשה כעין התמודדות עם מעמדו של משה. הם ראו קשר בין חיי האישות שלו לייעודו כנביא. שלושת הדברים - פרישתו מחיי אישות, מעלת נבואתו הייחודית וענוותנותו המופלאה - משתלבים

את בנו הנאה כושי, כדי שלא תשלוט בו עין הרע". ומהו תוכן הדיבור "על אודות האשה"? - "על אודות גירושיה. כי אשה כושית לקח, ועתה גרשה". והטענה היא בעצם זו - למה פירש משה ממנה? האם משום שהוא נביא? ובכן, "הרק אך עמו לבדו דבר ה', הלא גם בנו דבר, ולא פירשנו מדרך ארץ?" "דרך ארץ" כאן מובנו, יחסי מין, ככתוב (בראשית כד/לא), "ותאמר הבכירה אל-הצעירה: אבינו זקן, ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל-הארץ!" רש"י מבין, לאור חז"ל, את פרישת משה מאשתו כתוצאה ממעלת נבואתו. אגב, אבן עזרא מעיר כאן באירוניה מרירה: "והנה חשדו [ב]משה, כי לא נמנע לשכב עם צפורה, רק [אלא] בעבור שאיננה יפה".

שלושת הדברים שעשה משה מדעתו. אחד מהם, פירש מאשתו

בתלמוד בבלי, מסכת שבת (פזא) מובאת ברייתא קדומה בנושא זה בפתי-

ליכם", וכתוב אחריו [בהמשך הפסוק], "וְיָאָתָה פֶּה עֹמֵד עֹמֵד". ויש אומרים (במדבר יב/ח), "פה אל-פה אדבר-בו". (עיי' לקמן בדברי תוספות).

שבר את הלוחות. מה דרש? אמר: ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה (שמות יב/ג), "לְזָאת חֻקַּת הַפֶּסַח, כָּל-בֶּן-וְכָר לֹא-יֹאכֵל בוֹ, הַתּוֹרָה כּוֹלָה, וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה. ומנין לנו שהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, שנאמר (דברים יב), "וְיֹאכְתֹב עַל-הַלְחֹת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלְחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלְחֹת הָרִאשׁוֹנִים" אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ - וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ: יִישַׁר כַּחַךְ שִׁיבֵרְתָּ. מהו הקשר ההגיוני והרעיוני בין שלוש הדברים שז"ם משה מדעת עצמו - שעשאת לא מתוך כורח ציונותו למצוות הקדוש ברוך הוא, אלא מתוך דחף פנימי ורגישות אישית - והקדוש ברוך הוא הסכים להם לאחר מעשה (בדיעבד)? שלושתם קשורים במתן תורה. הרא-שון, הוספת יום אחד נוסף לימי ההגב-

שוב הסכים הקב"ה על ידו, שמא זה הוא צווי גמור, שצוה לו לפרוש? ותיירץ רבנו תם, שאם אמנם מחמת צווי הקב"ה פירש מאשתו, ולא מדעתו, היאך היו מערערים אהרן ומרים על הנהגותו, שכתוב, ותדבר מרים ואהרן במשה: אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו. ואף על גב שהסכים הקב"ה על ידו, מכל מקום נתרעמו עליו, לפי שאילו לא פירש מדעתו, לא היה הקב"ה מסכים, שבדרך שאדם הולך, בה מוליכים אותו, שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש, אף על גב שגם עמהם היה מדבר. ואולם ("וימהו") בכל זאת קשה, שמשמע במדרש שלא ידעו במשך זמן ממושך שפירש ממנה - כוונתו למדרש המובא לגבי אלדד ומידד שהיו מתנב-אים, שאמרה מרים, "אשרי נשותיהם של אלו שנתמנו בעליהם פרנסים על הציבור!" אמרה צפורה, "אוי להם לנשותיהם של אלו, שמיום שנתייחדה שכינה עם אחיך, פירש ממני (גם בלשון המדרש הזה, לפועל "התייחדות")

גדולה בתורה כשהיא לעצמה אינה מספיקה. הגדול בתורה האמיתי הוא איש התורה, שבנוסף לתלמודו וגאונותו, הוא גם גדול במידות, גדול בטוהר אישיותו וגדול בנעימות הליכותיו. גדולה בתורה, המתבוססת ברכילות, בסיפור גנוח הזולת ובהשפלתו, היא מגונה. גאונות בתורה, המתגודרת ברבבנות והתנשאות, היא פגומה. העטרה המהודרת ביותר של גאונות אמיתית היא הענווה

חה "תניא" ("שנויה" היא). נציגה פה בתרגום [ובעריכה זוהירה]: שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכים הקדוש ברוך הוא עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. **הוסיף יום אחד מדעתו.** מה דרש? [שמות יט/יא, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה: לֵךְ אֶל-הָעָם וְקַדְשֵׁם, הַיּוֹם וּמָחָר, וְכַבְּסוּ שְׂמַלְתְּם, וְהָיוּ נֹכְנִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יָרֵד ה' לְעִנְיֵי כָל-הָעָם עַל-הַר סִינַי..."] "היום ומחר", היום כמחר. - מה למחר, לילו עמו, אף היום, לילו עמו, ולילה של היום הזה (דהאידינא) אינו נכלל. שמע מזה: שני ימים, היום ומחר, מלבד היום הזה. ומנין לנו שהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו? שלא שרתה שכינה עד בוקרו של יום השבת.

ופירש מן האשה. מה דרש? נשא קל וחומר בעצמו. אמר: ומה ישראל, שלא דברה שכינה עמהם, אלא שעה אחת, וקבע להם זמן, אמרה תורה (שם פסוק טו): "הָיוּ נֹכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשְׁהָ", אני, שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן, על אחת כמה וכמה, ומנין לנו שהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו? שכתוב (דברים ה/ כז-כח), "לֵךְ אִמֹר לְהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאֶה-

לה - שלוש ימי הגבלה במקום שניים, קשורה עם הכנת כל העם, הכנה נמרצת ומאומצת יותר, לקראת התגלות התורה בהר סיני. השני, **פירשתי מן האשה** - מאז מעמד הר סיני ובמשך כל ימי חייו, בנוסף לפרישה של כל העם (ומשה בכללם) במשך ימי ההגבלה, לפי מצוות "הָיוּ נֹכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים, אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשְׁהָ" - קשורה במיוחדות מעלת נבואתו לקבל תורה מסיני ולהמשיך לקבלה עד מותו בערבות מואב - זאת התורה אשר שָׁם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה. השלישי, **שבירתו את הלוחות** - מעשה ספונטני, אלים ותוקפני, המביע את צערו ואכזבתו של הנביא (וגם את כעסו, לדעת חז"ל והרמב"ם) לנוכח מעשה העגל - כשלון מעמד סיני.

מנין לנו שפירש משה מאשתו מדעתו, ולא במצוות הקב"ה? - הצצה בדרכי המחשבה של רבנו תם

שאלה זו שואלים בעלי התוספות, בסוגייתנו (שבת פזא, ד"ה ואתה): ואם תאמר, מנלן שפירש משה מדעתו קודם,

משמעות כפולה, רוחנית ואירוטית. כאומר: כשהשכינה מתייחדת עם הנביא, שוב אין הנביא מתייחד עם אשתו. מיד, "ותדבר מרים ואהרן במשה" - משמע שלא ידעו קודם לכן. וכי יתכן שלא ידעו מה שכתוב "ואתה פה עמוד עמדי"? ואומר רבנו תם שוודאי ידעו, אבל היו סבורים שפירש מאשתו על פי הדיבור (הציווי האלוקי), עד שאמרה להם צפורה, שמדעתו פירש ממנה מתחלה.

השאלה האחרונה של בעלי התוספות מביעה תמימות דתית טיפוסית, בהניחה כמובן מאליו שאהרן ומרים ודאי ידעו את הכתוב בתורה, וזאת, למרות שבעצם אין בכתוב אלא ציווי אלוקי פרטי-אישי למשה לבדו, ואינו עשוי או צפוי להיות גלוי לכל. תשובת רבנו תם גם היא משקפת תמימות אשכנזית זו, בהניחה שמרים ואהרן לא היו מתרעמים על משה בקיימו את מאמר ה', אם המאמר הוא בגדר מצוה לכתחילה (ולא הסכמה בדיעבד). אולם תשובתו של רבינו תם נראית לי רחוקה מן הפשט של הדרש. מסתבר יותר לומר שמרים כועסת על עצם פרישתו של משה מאשתו. ולא מסתבר לומר שהתרגזה (כהסברת רבנו תם) על שפירשתו נבעה מיוזמתו, הוא,

ולא מכורח דברי ה', ועל כך שדברי ה' אליו "ואתה פה עמוד עמדי", לא היו מעיקרם מצוה, אלא הסכמה אלוהית לדרך שהוא בחר ללכת בה.

היכול נביא לראות את ה' ? פשר הסתירה בין דברי משה לדברי הושיע

בתלמוד בבלי מסכת יבמות (מט/ב; ורש"י) מובאת ברייתא: שמעון בן עזאי אומר: מצאתי מגילת יוחסין בירושלים, וכתוב בה (בין השאר): מנשה הרג את ישעיה. אמר רבא: הוא דן דינו במשפט והוציאו להורג. אמר לו (מנשה לישעיהו), משה רבך אמר (שמות לג/כ; בהביאו את דברי ה'), "לא תוכל לראות את-פני, כי לא-יראני האדם וחי", ואתה אמרת (ישעיהו ו/א), "יראה את-ה' ישב על-פסא רם ונשא" (עיי' שם עוד פרטים מוזעזעים על הריגת הנביא).

הסוגיה ממשיכה לדון בעניין ושואלת: מכל מקום, הפסוקים סותרים זה את זה הדידית - פסוקו של משה "כי לא-יראני האדם וחי" לעומת פסוקו של ישעיהו "וראה את-ה'". והתשובה היא מאלפת: על פי דברי ברייתא. כדתניא: כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה - וכסבורים לראות ולא ראו (רש"י) - משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה - וידע שלא ראהו בפניו (רש"י).

רעיונו המקורי של רש"י

הרעיון הנובע מפירוש רש"י הוא מפתיע ומזהיר. ככל שראיתך בהירה יותר, אתה יודע שאינך רואה. משה בבהירות ראייתו, ידע שאינו רואה את ה'. ישעיהו, שראייתו היתה פחות בהירה, חשב ונדמה היה לו שהוא רואה את ה'. זהו רעיון כביר. עיין גם רש"י ביחז-קאל (א/א, ד"ה מראות אלהים): "על שם שלא היה רואה באספקלריא מאי-רה, קורא אותה מראות אלהים, כעין חלום ולא ממש. וכל הנביאים אף הם מתוך אספקלריא שאינה מאירה ראו, חוץ ממשה רבנו. הוא שנאמר (הושע יב/יא), ודברתי על-הנביאים, ואנכי חזון הרביתי, וביד הנביאים אָדְמָה". משה ראה. ומשה ידע מה שהוא רואה ומה שאינו רואה. שאר הנביאים ראו בעמי-מות, מתוך דמיון יוצר. הם ראו בדמיונם ("אָדְמָה"). משה ראה בנבואתו השקופה. לאור תגובת ה' בפרשת האשה הכושית, בדבריו לאהרן ומרים על שגב מעלת נבואת משה לשאר הנביאים, מקשרים חז"ל את פרישתו מהאשה עם דרגת נבואתו הייחודית.

שיטת הסיכום של רמב"ם

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק ז/ב) כותב: הנביאים, מעלות מעלות הן. כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום, אחר שתפול עליהן תרדמה. כמו שנאמר (במדבר יב/ו), "במראה אליו אֶתְּוֹדַע, בַּחלום אֶדְבֵר-בו". וכולן כשמתנבאים אבריהן מוזעזעין ובוט הגוף כשל ועשתונותיהם מתטרפות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה. כמו שנאמר באברהם (בראשית טו/יב), "וַיִּתְּרַדְמָה נֶפֶשׁוֹ עַל-אַבְרָם, וְהָיָה אִמָּה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֵת עָלָיו". וכמו שנאמר בדניאל (יח), "וַיֵּאֱנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבִדִּי, וְאַרְאֶה אֶת-הַמַּרְאֶה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת, וְלֹא-נִשְׁאַר בִּי כַחַךְ, וְהוֹדִי נִהְפֵּד עָלַי לְמִשְׁחִית, וְלֹא עֲצָרְתִּי כָח".

ובהלכה ו: כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים?

• שכל הנביאים בחלום או במראה, ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר (במדבר ז/פט), "וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל-אֱהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת-הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים".

• כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל ובחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר (במדבר יב/ח), "פֶּה אֶל-פֶּה אֶדְבֵר-בו". ונאמר (שמות לג/יא), "וּדְבַר ה' אֶל-מֹשֶׁה פִּנִּים אֶל-פִּנִּים". ונאמר (במדבר יב/ח), וַיִּמָּנֵת ה' נְבִיט. כלומר, שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו (שם), "וּמְרֹאֶה וְלֹא בַחֲדִידָת", שאינו מתנבא בחידה, אלא במראה, שרואה הדבר על בוריו.

• כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין, ומשה רבינו אינו כן. הוא שהכתוב אומר (שמות לג/יא), "כֹּאשֶׁר יִדְבַר אִישׁ אֶל-רַעְהוּ". כלומר, כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עומדו שלם.

• כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו, ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכונן דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר (במדבר ט/ח), "וַיֹּאמֶר אֵלֵהֶם מֹשֶׁה, עֲמַדוּ וְאִשְׁמַעְה מֵה-יְצוּה ה' לָכֵס". ובהזוהי הבטיחו האל, שנאמר

(דברים ה/כז-כח), "לֵךְ אִמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֵס לְאַהֲלֵיכֶם, וְאַתָּה פֶּה עֲמַד עֲמַדִּי" [ואדברה אליך את כל-המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם].

הא למדת, שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם, חוזרים לאהלם, שהוא צרכי הגוף כלם, כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם, ומן הדומה לו, ונקשרה דעתו לצור העולמים, ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקרן עור פניו, ונתקדש כמלאכים.

סיכום: גדולה וענווה

לכאורה, סיפור פשוט וחשוף על רכילות משפחתית. אולם הוא טעון רבדים של מסתורין וגלים של מתח. מי היא האשה הכושית? הנה היא מופיעה לפתע מאי שם, ונמוגה באבק בין חולות המדבר. מה דברה מרים (או, דברו מרים ואהרן) נגד האח משה? חז"ל ראו בפרשה כעין התמודדות עם מעמדו של משה. הם ראו קשר בין חיי האישות שלו ליעודו כנביא. שלושת הדברים - פרישתו מחיי אישות, מעלת נבואתו הייחודית וענוותנותו המופלאה - משתלבים.

בפרשת האשה הכושית נאמר עליו (במדבר יב/ג), "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על-פני האדמה". ובחתימת התורה (דברים לד/ו), "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים-אל-פנים". בפרשת האשה הכושית, נאמר שה' מדבר עם משה "פה אל פה". ובחתימת התורה, שה' יודע אותו "פנים אל-פנים". הרעיון מקביל. דיבור בא באמצעות הפה. ידיעה - אהבה, עימות והתמזגות - היא בכל הפנים, בהכרת הפנים. ה' נושא פניו אל האדם, והאדם שואף להיראות לפני ה'. משה גדול הנביאים הוא גם העניו שבענווים.

הלקח שחז"ל מוסרים לדור יתום שלנו, הוא שקוף כאספקלריה המאירה. מבחנו של משה רבינו אינו רק בשגב נבואתו ובתורתו, אלא במכלול אישיותו, ובעיקר בענוותנותו. גדולה בתורה כשהיא לעצמה אינה מספיקה. הגדול בתורה האמיתי הוא איש התורה, שבנוסף לתלמודו וגאונותו, הוא גם גדול במידות, גדול בטוהר אישיותו וגדול בנעימות הליכותיו. גדולה בתורה-המת-בוססת ברכילות, בסיפור גנות הזולת ובהשפלות, היא מגונה. גאונות בתורה, המתגנדרת ברברנות והתנשאות, היא פגומה. העטרה המהודרת ביותר של גאונות אמיתית היא הענווה.